

การขยายความหมายของคำว่า แม่ ในภาษาไทย ภาษาลาว และภาษาจีน*

ธนันท์ เสงดี¹, วราลักษณ์ แซ่จิ่ง², อภิวรรณ ไชว่อง³, จรรยา ดุลยะลา⁴ และ ย่าพิง ชู⁵

¹⁻⁵สาขาวิชาภาษาจีน

¹⁻⁵คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

¹⁻⁵มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์และเปรียบเทียบการขยายความหมายของคำว่า แม่ ในภาษาไทย ภาษาลาว และภาษาจีน ข้อมูลคำว่าและความหมายได้จากพจนานุกรมของแต่ละภาษาและได้จากการสัมภาษณ์เจ้าของภาษา นำข้อมูลมาวิเคราะห์ด้วยแนวคิดทางอรรถศาสตร์ปริชาน ผลการศึกษาพบว่า คำว่า แม่ ในภาษาไทยมี 10 ความหมาย ภาษาลาวมี 8 ความหมาย และภาษาจีนมี 7 ความหมาย คำว่า แม่ ในภาษาทั้ง 3 ภาษามีความหมายร่วมกัน 6 ความหมาย ได้แก่ ‘ผู้ให้กำเนิดลูก’ ‘ผู้เลี้ยงดูลูก’ ‘ผู้ใหญ่เพศหญิง’ ‘ใหญ่’ ‘หัวหน้า’ และ ‘ต้นแบบ’ ความหมายต่างกัน 4 ความหมาย ได้แก่ ‘ผู้ผู้มีคุณ’ ‘สิ่งที่มีลูก’ ‘สิ่งที่มีอวัยวะคล้ายเพศหญิง’ และ ‘สิ่งในธรรมชาติ’

คำสำคัญ : ภาษาไทย, ภาษาลาว, ภาษาจีน, การขยายความหมาย, แม่

รับต้นฉบับ 3 พฤศจิกายน 2563 แก้ไขตามผู้ทรงคุณวุฒิ 30 พฤศจิกายน 2563 รับลงตีพิมพ์ 3 ธันวาคม 2563

*บทความนี้เป็นบทความที่ปรับปรุงและแก้ไขจากบทความเรื่อง Metaphorical Extension of ‘Mother ‘ in Thai , Lao, and Chinese ในการประชุมวิชาการ The International Conference Researching Language, Culture, and Society , February, 23, 2018, Mahasarakham University, Thailand.

Semantic Extension of the Word ‘Mother’ in Thai, Lao and Chinese

Thananan Trongdee¹, Waralak Sae-Ueng², Uraiwan Sae-Wong³,

Janya Dulyala⁴ and Yaping Shu⁵

¹⁻⁵Chinese Program

¹⁻⁵Faculty of Humanities and Social Sciences

¹⁻⁵Maharakham University, Thailand

Abstract

The objectives of this article are, first, to analyze and, secondly, to compare the semantic extension of the word ‘Mother’ in Thai, Lao, and Chinese. The lexical and semantic data are gathered from dictionaries and interviewing native speakers. Using the cognitive semantic approach as a theoretical framework, the study shows that ‘Mother’ in Thai has 10 meanings, Lao has 8 meanings and Chinese has 7 meanings. These 3 languages have 6 meanings of ‘Mother’ in common, namely, ‘one who gives birth to a child’ ‘one who takes care of a child’ ‘adult woman’ ‘big’ ‘leader’ and ‘prototype’. There are 4 meanings of ‘Mother’ appear individually, ‘spirit who has patronage’ ‘things that have been compared with the female having a child’ ‘things that have something like a female organ’ and ‘natural thing’.

Keywords : Thai, Lao, Chinese, Semantic extension, Mother

บทนำ

คำว่า *แม่* ในภาษาไทยเป็นคำที่มีหลายความหมาย โดยเห็นได้จากการให้ความหมายของคำว่า *แม่* ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2544 (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, น. 922-925) ซึ่งได้ให้ความหมายของคำว่า *แม่* ในภาษาไทยไว้ถึง 11 ความหมาย ได้แก่ “แม่ น. หญิงผู้ให้กำเนิดหรือเลี้ยงดูลูก, คำที่ลูกเรียกหญิงผู้ให้กำเนิดหรือเลี้ยงดูตน; คำที่ผู้ใหญ่เรียกผู้หญิงที่มีอายุน้อยกว่าด้วยความสนิทสนมหรือรักใคร่ เป็นต้นว่า แม่นั่น แม่นี่; คำใช้นำหน้านามเพศหญิง แปลว่า ผู้เป็นหัวหน้า เช่น แม่บ้าน; ผู้หญิงที่กระทำการหรืองานบางอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น คำชาย เรียกว่า แม่คำ ทำครัว เรียกว่าแม่ครัว; เรียกสัตว์ตัวเมียที่มีลูก เช่น แม่ม้า แม่วัว; เรียกคนผู้เป็นหัวหน้าหรือเป็นนายโดยไม่จำกัดว่าเป็นชายหรือหญิง เช่น แม่ทัพ แม่กอง; คำยกย่องเทวดาผู้หญิงบางพวก เช่น แม่คงคา แม่ธรณี แม่โพสพ บางทีก็ใช้ว่า เจ้าแม่ เช่น เจ้าแม่กาสิ; เรียกสิ่งที่เป็นประธานของสิ่งต่างๆ ในพวกเดียวกัน เช่น แม่กระได แม่แคร่ แม่แบบ; เรียกชั้นใหญ่กว่าในจำพวกสิ่งๆ สำหรับกัน เช่น แม่กุญแจ คู่กับ ลูกกุญแจ; แม่น้ำ เช่น แม่ปิง แม่วัง คำหรือพยางค์ที่มีแต่สระไม่มีตัวสะกดเรียกว่า แม่ ก กา หรือมาตรา ก กา คำหรือพยางค์ที่มีตัว ก ข ค ฆ สะกด เรียกว่า แม่ก ก หรือมาตรา ก ก ฯลฯ”

ผู้เขียนมีข้อสังเกตในเบื้องต้นว่า ความหมายของคำว่า *แม่* ในภาษาไทย บางความหมายเป็นความหมายร่วมกับภาษาจีน เช่น สายน้ำที่มีขนาดใหญ่ มีการเปรียบเทียบกับคำว่า *แม่* คล้ายกับภาษาไทย บางความหมายเป็นความหมายร่วมกันทั้งภาษาไทย ภาษาลาว และภาษาจีน เช่น ผู้เป็นหัวหน้า มีการเปรียบเทียบกับคำว่า *แม่* ด้วยข้อสังเกตในเบื้องต้นนี้จึงทำให้ผู้เขียนดำเนินการให้อยู่ในรูปของการวิจัย

การมีหลายความหมายหรือศัพท์วิชาการเรียกว่า พหุณัย (polysemy) ของคำนั้นสามารถใช้แนวคิดและทฤษฎีทางด้านอรรถศาสตร์ปริชาน (cognitive semantics)¹ มาวิจัยได้ดังเช่น กางบัณฑิต วงศ์ศรี (2547) ได้นำมาใช้วิจัยคำว่า *ออก* ในภาษาไทย พบว่ามีถึง 10 ความหมาย ได้แก่ ‘เคลื่อนที่จากภายในสู่ภายนอก’ ‘เริ่มต้นการกระทำ’ ‘เลิกสมาคม’

¹อรรถศาสตร์ปริชาน ศึกษาความหมายในฐานะที่เป็นเครื่องมือในการทำความเข้าใจโครงสร้างมโนทัศน์ และการสร้างมโนทัศน์ ความหมายของรูปภาษาเปิดเผยให้เห็นระบบมโนทัศน์ของมนุษย์ได้ ภาษาเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้เข้าใจการทำงานของระบบมโนทัศน์ (นันทนา วงษ์ไทย, 2562, น.2)

‘พันสภาพ’ ‘ทำให้เกิดชีวิตใหม่’ ‘สร้างให้เกิดขึ้น’ ‘ง่าย’ ‘สำเร็จ’ ‘ค่อนข้าง’ และ ‘ชัดเจน’ หรืองานของโสรจ เรืองมณี (2553) ที่วิจัยคำว่า ‘ได้’ ในภาษาเวียดนามพบว่ามี ความหมายทั้งสิ้น 12 ความหมาย ซึ่งแนวคิดและทฤษฎีที่นำมาใช้มีหลายทฤษฎี ทฤษฎีแรกคือ ทฤษฎีความหมายต้นแบบ (prototypical meaning) เป็นทฤษฎีที่ให้เกณฑ์ว่าความหมายต้นแบบหรือความหมายพื้นฐานของคำว่า ‘ได้’ ในภาษาเวียดนามคือความหมายใด เมื่อตัดสินว่าความหมาย ‘ได้’ ของมาครอบครอง’ เป็นความหมายต้นแบบแล้ว ความหมายอื่น ๆ ที่เหลือจะถูกนำมาคัดกรองว่ามีจำนวนเท่าใดด้วยแนวคิดพหุ ulysemy) ซึ่งคัดกรองได้ 11 ความหมายและถือว่าเป็น ความหมายที่ขยายจากความหมายต้นแบบ จากนั้นจะนำความหมายที่ขยายออกไป แต่ละความหมายนั้นมาวิเคราะห์ว่าเกิดจากกระบวนการทางปริชาน (cognitive process) กระบวนการใด เช่นความหมาย ‘ได้โอกาสกระทำ’ เกิดจากกระบวนการอุปลักษณ์ (metaphor) ความหมาย ‘ชนะ’ เกิดจากกระบวนการนามนัย (metonymy) แบบเน้นผลลัพธ์ หรือความหมาย ‘มีเพศสัมพันธ์’ เกิดจากกระบวนการนามนัยโดยอาศัยบริบท เป็นต้น

การขยายความหมายของคำดังกล่าวมานี้ถือได้ว่าเป็นการขยายมโนทัศน์ของคำ เพราะเป็นหลักการหนึ่งในทางอรรถศาสตร์ปริชานที่กล่าวว่าความหมายเทียบเท่ากับ มโนทัศน์ซึ่งนั้นหนา วงษ์ไทย (2562, น. 9) ได้อธิบายว่าหลักการนี้มาจากแนวคิดที่ว่า ภาษาอังกฤษถึงมโนทัศน์ในความคิดของผู้พูดมากกว่าจะอ้างถึงสิ่งต่าง ๆ ในโลกโดยตรง อย่างไรก็ตามที่บอกว่าความหมายเทียบเท่ามโนทัศน์ไม่ได้หมายความว่าทั้งสองอย่างนี้ เป็นสิ่งเดียวกัน เนื่องจากอรรถศาสตร์ปริชานเชื่อว่าความหมายที่สัมพันธ์กับคำใน ภาษานั้นทำให้เห็นเพียงแค่บางส่วนของมโนทัศน์ในความคิดของผู้พูดเท่านั้น ในความ เป็นจริงเรายังมีความคิด ความรู้สึกอีกมากมายเกินกว่าที่เราจะใส่รหัส (encode) เข้าไป ในภาษาได้²

²ผู้เขียนคงหมายความว่า ความหมายของคำนั้นคือส่วนหนึ่งของมโนทัศน์ที่นำมาเข้ารหัสได้ ดังกรณี ของคำว่า แม่ ในภาษาไทยความหมายที่ปรากฏในพจนานุกรมเป็นเพียงส่วนหนึ่งของมโนทัศน์ ของคำว่า แม่ เท่านั้น

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความหมายของคำว่า ‘แม่’ ในภาษาไทย ภาษาลาวและภาษาจีนซึ่งเป็นหนทางที่จะเข้าใจแก่นที่มิต่อ ‘แม่’ ในสังคมและวัฒนธรรมไทย ลาวและจีนต่อไป การศึกษาการขยายความหมายของคำว่า ‘แม่’ จะใช้แนวคิดและทฤษฎีทางอรรถศาสตร์ปริชานดังที่กล่าวถึงแล้ว ได้แก่ ทฤษฎีความหมายต้นแบบ แนวคิดพหุณัยแบบมีหลักการ แนวคิดพหุณัยสี่ประเภท (four categories of polysemy) ซึ่งประกอบด้วยแนวคิดกระบวนการอุปลักษณะและแนวคิดกระบวนการนามนัยรวม 4 แบบ ผลการวิจัยสามารถนำไปใช้กับการเรียนการสอนภาษาและใช้ในการศึกษาสถานภาพและบทบาทของแม่ในเชิงสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาต่อไปได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการขยายความหมายของคำว่า ‘แม่’ ในภาษาไทย ภาษาลาวและภาษาจีนในด้านจำนวน ความหมายและกระบวนการปริชานที่ขยายความหมาย
2. เพื่อเปรียบเทียบความหมายที่มีร่วมกันและต่างกันของคำว่า ‘แม่’ ในภาษาไทย ภาษาลาวและภาษาจีน

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดและทฤษฎีที่นำมาใช้เป็นกรอบการวิจัยครั้งนี้มี 3 ประการ ดังนี้

1. ความหมายต้นแบบ

นันทนา วงษ์ไทย (2562, น. 95) ได้กล่าวถึงความหมายต้นแบบว่าสามารถใช้เกณฑ์ที่ไทเลอร์และเอแวนส์ (Tyler & Evans, 2003) เสนอไว้ได้ ซึ่งมี 5 เกณฑ์ ดังนี้

1.1 การเป็นความหมายแรกที่พบในประวัติของคำนั้น (earliest attested meaning) กรณีศึกษาคำว่า over ในภาษาอังกฤษ เมื่อใช้เกณฑ์นี้ความหมาย ‘เหนือ’ จะเป็นความหมายต้นแบบของคำว่า over เพราะคำว่า over มีความสัมพันธ์กับคำว่า upan ในภาษาสันสกฤตที่หมายความว่า ‘สูงกว่า’ ทั้งสองคำล้วนแสดงความสัมพันธ์ทางพื้นที่ที่สิ่งโคจรอยู่สูงกว่าที่หมาย จึงกล่าวได้ว่าความหมาย ‘เหนือ’ เป็นความหมายต้นแบบของคำว่า over

1.2 การมีความเด่นในเครือข่ายทางความหมาย (predominance in the semantic network) กรณีศึกษาคำว่า over ในภาษาอังกฤษ เมื่อใช้เกณฑ์นี้ความหมายต้นแบบจะต้องเป็นความหมายที่มีสัมพันธ์หรือเกี่ยวข้องกับความหมายอื่น ๆ ที่อยู่ในเครือข่ายความหมายเป็นส่วนใหญ่ ไทเลอร์และเอแวนส์พบว่า over มีความหมายจำนวน 15 ความหมาย ส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับความหมายว่า ‘เหนือ’ จึงกล่าวได้ว่าความหมาย ‘เหนือ’ เป็นความหมายต้นแบบของคำว่า over

1.3 การเกิดร่วมกับประเภทคำอื่น (use in composite form) กรณีศึกษาคำว่า over ในภาษาอังกฤษ คำว่า over ที่มีความหมาย ‘เหนือ’ สามารถประกอบเข้ากับคำนามเพื่อสร้างคำประสม เช่น overcoat หรือประกอบเข้ากับคำกริยา เช่น look over จึงกล่าวได้ว่าความหมาย ‘เหนือ’ เป็นความหมายต้นแบบของคำว่า over

1.4 การมีความสัมพันธ์กับบุพบทอื่น (relation to other particles) จากการศึกษาคำบุพบททั้งหมดในภาษาอังกฤษ ไทเลอร์และเอแวนส์พบว่าคำว่า over ที่มีความหมาย ‘เหนือ’ มีความสัมพันธ์กับบุพบทอื่นโดยจัดเป็นกลุ่มได้ ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่าง above, over, under, below จึงกล่าวได้ว่าความหมาย ‘เหนือ’ เป็นความหมายต้นแบบของคำว่า over

1.5 การคาดการณ์การขยายความหมายไปสู่ความหมายอื่น ๆ ได้ง่าย (ease of predicting sense extension) ความหมายใด ๆ ของคำนั้นที่คาดว่าจะถูกขยายไปเป็นความหมายอื่นอีกได้ง่ายกว่า ความหมายนั้นมีความเป็นไปได้มากที่จะเป็นความหมายต้นแบบ กรณีศึกษาคำว่า over ในภาษาอังกฤษ ความหมาย ‘เหนือ’ ถูกขยายความหมายไปสู่ความหมายอื่น ๆ ได้ง่าย จึงกล่าวได้ว่าความหมาย ‘เหนือ’ เป็นความหมายต้นแบบของคำว่า over

2. การจำแนกความหมายด้วยแนวคิดพหุนัยแบบมีหลักการ

แนวคิดพหุนัยแบบมีหลักการเป็นแนวคิดของไทเลอร์และเอแวนส์ (Tyler & Evans, 2003 อ้างถึงในโสรัจ เรื่องมณี, 2553, น. 29-32) ซึ่งได้ให้เกณฑ์การจำแนกความหมายของคำหลายความหมายไว้ 3 เกณฑ์ ได้แก่

2.1 เกณฑ์ด้านความหมาย (meaning criterion) ความหมายนั้นต้องเป็นความหมายพิเศษที่เพิ่มเติมเข้ามาซึ่งไม่สามารถพบได้ในความหมายอื่น ๆ เช่น ความหมายของคำว่า time ในตัวอย่างต่อไปนี้

- a) Time flies when you're having fun.
'เวลาผ่านไปอย่างรวดเร็วเมื่อคุณสนุก'
- b) Last night at the fair the time seemed to whiz by.
'เมื่อคืนที่งานเวลาดูจะผ่านไปอย่างรวดเร็ว'

ความหมายของคำว่า time ใน a) หมายถึง 'ช่วงเวลา' ส่วน) time ใน b หมายถึง 'จุดของเวลา' ดังนั้น จึงเป็นความหมายพิเศษต่างกัน

2.2 เกณฑ์ด้านการอธิบายมโนทัศน์ (concept elaboration criterion) ความหมายนั้นมีข้อจำกัดในการเลือกคำที่มีความหมายบางประเภทมาปรากฏร่วม (semantic selection restriction) ซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของความหมายนั้น ๆ เช่น

- a) Time flies when you're having fun.
'เวลาผ่านไปอย่างรวดเร็วเมื่อคุณสนุก'
- c) The time has vanished.
'เวลานั้นหายไป'

คำว่า time ใน a) ปรากฏร่วมกับ fly และคำว่า time ใน c) ปรากฏร่วมกับ vanish ทั้งสองความหมายต่างมีข้อจำกัดในการเลือกคำที่มีความหมายบางประเภทมาปรากฏร่วมต่างกัน จึงมีมโนทัศน์ต่างกัน

2.3 เกณฑ์ด้านไวยากรณ์ (grammatical criterion) ความหมายบางประการปรากฏในโครงสร้างทางวากยสัมพันธ์ที่ต่างจากความหมายอื่นได้ หรือมีลักษณะทางไวยากรณ์ที่ต่างออกไป เช่น (เครื่องหมาย * หมายถึงผิดไวยากรณ์)

คำว่า time ใน d) สามารถมี article A ได้ เพราะเป็นความหมายพิเศษที่ต่างออกไป

- d) A time will come when we'll finally have to address global warming.
'เวลานั้นจะมาถึง เมื่อในที่สุดเราจะต้องจัดการกับภาวะโลกร้อน'

แต่คำว่า time ใน e) ไม่สามารถมี article A ได้ เพราะเป็นความหมายทั่วไป

- *e) A time raced by.
'เวลาผ่านไปอย่างรวดเร็ว'

3. ทฤษฎีพหุณัย 4 ประเภท

ทฤษฎีพหุณัย 4 ประเภทเป็นทฤษฎีของไรเมอร์ (Riemer, 2005 อ้างถึงในโลว์ไรจ เรื่องมณี, 2553, น. 32-38) ไรเมอร์นำมาใช้อธิบายกระบวนการปริชานในการขยายความหมายของคำ ประกอบด้วย 4 กระบวนการ โดยได้ใช้กรณีกลุ่มคำที่มีความหมายเกี่ยวกับ ‘การกระทบกันและมีผลต่อกัน’ เช่นคำว่า hit, smash, touch, strike เป็นต้น มาประกอบการอธิบาย ซึ่งสามารถนำมากล่าวโดยสังเขปได้ ดังนี้

3.1 กระบวนการอุปลักษณ์ที่เกิดขึ้นกับความหมายแก่น (metaphor application to core meaning) กระบวนการอุปลักษณ์เป็นการเชื่อมโยงความหมายแบบข้ามแวดวงความหมาย เช่น

- a) A thought has struck me.
‘ความคิดอย่างหนึ่งกระตักฉัน’
- b) A rock has struck me.
‘หินก้อนหนึ่งมากระทบฉัน’

คำว่า thought ‘ความคิด’ ซึ่งมีความหมายเป็นนามธรรมและไม่ใช่สิ่งของถูกเชื่อมโยงกับ rock ‘ก้อนหิน’ ซึ่งมีความหมายเป็นรูปธรรมและเป็นสิ่งของ จึงเป็นการเชื่อมโยงความหมายของสองสิ่งในแวดวงความหมายต่างกัน ถือว่าเป็นกระบวนการอุปลักษณ์ และเมื่อ thought ถูกนำไปใช้กับ strike จึงทำให้ความหมายของ strike ใน a) ลดความเป็นต้นแบบต่างจาก b) มากขึ้น จึงกล่าวได้ว่าเป็นการขยายความหมายของ strike ที่เกิดจากกระบวนการอุปลักษณ์

3.2 กระบวนการนามนัยแบบเน้นผลลัพธ์ (effect metonymy) กระบวนการนามนัยเป็นการเชื่อมโยงความหมายของสองสิ่งในแวดวงความหมายเดียวกัน กระบวนการนามนัยแบบเน้นผลลัพธ์เป็นการนำผลลัพธ์มาแทนความหมายต้นแบบเดิม เช่น

- c) The soldier struck the head from the body.
‘ทหารตัดหัว (ศัตรู) ออกจากร่าง’

คำกริยา strike ในตัวอย่าง c) ไม่ได้หมายความว่า ‘กระทบ’ แต่เป็นการนำผลลัพธ์คือ ‘ขาดออก’ มาแทนความหมายต้นแบบเดิม จึงเรียกว่าเป็นกระบวนการนามนัยแบบเน้นผลลัพธ์

3.3 กระบวนการนามนัยแบบอาศัยบริบท (contextual metonymy)

กระบวนการนามนัยแบบนี้เป็นการขยายความหมายด้วยบริบทเฉพาะ เช่น

d) I’ve knocked some girls in my time.

‘ฉันได้ทุบสาวจำนวนหนึ่งในชีวิตฉัน’

คำกริยา knock ในตัวอย่างจะมีความหมายว่า ‘ทุบ’ เมื่อกล่าวถึงในบริบทของการทะเลาะหรือต่อสู้กัน แต่จะมีความหมายว่า ‘มีสัมพันธ์ทางเพศ’ เมื่อกล่าวถึงในบริบทของการมีเพศสัมพันธ์ และจะใช้เชื่อมโยงกันได้เพียงในสองบริบทนี้เท่านั้น

3.4 กระบวนการนามนัยแบบเน้นส่วนประกอบย่อย (constituent metonymy)

กระบวนการนามนัยแบบนี้เป็นการขยายความหมายโดยการนำเพียงส่วนประกอบย่อยหนึ่งของความหมายต้นแบบมาใช้แทน เช่น

e) Just then the squall struck up.

‘ครั้นแล้ว ลมกระโชกก็ฟุ้งขึ้น’

คำกริยา strike ในตัวอย่างไม่ได้หมายความว่า ‘กระทบ’ แต่อย่างใด เป็นแต่เพียงแสดงทิศทางการเคลื่อนที่ซึ่งเป็นเพียงส่วนประกอบย่อยของความหมายต้นแบบเท่านั้น จึงเป็นกระบวนการนามนัยแบบที่ใช้ส่วนประกอบย่อยมาแทนทั้งหมด

ขอบเขตของการวิจัย

1. ศึกษาการขยายความหมายของคำว่า ‘แม่’ ในภาษาไทยมาตรฐาน ภาษาลาวและภาษาจีนกลาง
2. ศึกษาการขยายความหมายของคำว่า ‘แม่’ ที่เป็นคำมูลและคำว่า ‘แม่’ ที่ส่วนประกอบของคำประสม
3. ศึกษาจากข้อมูลที่ได้จากพจนานุกรมและสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลภาษาลาวและภาษาจีน ภาษาลาว 2 คน

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ทบทวนแนวคิดและทฤษฎีทางด้านอรรถศาสตร์ปริชานที่เกี่ยวข้อง
2. เก็บข้อมูลคำมูลและคำประสมที่มีคำว่า 'แม่' จากพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2544 พจนานุกรมภาษาลาวของทองคำ อ่อนมะนีสอน (2008) และพจนานุกรมภาษาจีนกลางของสำนักพิมพ์พจนานุกรมจีน (2007)
3. นำข้อมูลคำที่ได้มาสัมภาษณ์เจ้าของภาษาลาวและภาษาจีน ภาษละ 2 คน เพื่อให้ผู้วิจัยได้เข้าใจความหมายของแต่ละคำอย่างชัดเจน
4. ตัดสินว่าความหมายใดเป็นความหมายต้นแบบของคำว่า 'แม่' ในแต่ละภาษาด้วยทฤษฎีความหมายต้นแบบของไทเลอร์และเอเวนส์ (Tyler & Evans, 2003)
5. กำหนดความหมายที่ถูกขยายจากความหมายต้นแบบว่ามีจำนวนเท่าใดด้วยแนวคิดพหุนัยแบบมีหลักการของไทเลอร์และเอเวนส์ (Tyler & Evans, 2003)
6. พิจารณาว่าความหมายแต่ละความหมายถูกขยายด้วยกระบวนการทางปริชานแบบใดด้วยแนวคิดพหุนัยสี่ประเภทของไรเมอร์ (Riemer, 2005)
7. นำผลการวิเคราะห์ความหมายของคำว่า 'แม่' จากแต่ละภาษามาเปรียบเทียบกัน
8. สรุปผลการวิจัยและนำเสนอแบบพรรณานาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

1. ความหมายและการขยายความหมายของคำว่า *แม่* ในภาษาไทย
คำว่า *แม่* ในภาษาไทยมีความหมายต้นแบบและความหมายที่ถูกขยายแล้วรวมจำนวน 10 ความหมายโดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้
 - 1.1 คำว่า *แม่* ในความหมายต้นแบบ 'มนุษย์หรือสัตว์ผู้ให้กำเนิดลูก'
คำว่า *แม่* ที่มีความหมายว่า 'มนุษย์หรือสัตว์ผู้ให้กำเนิดลูก' ถือว่าเป็นความหมายต้นแบบของคำนี้ ปรากฏในคำเดี่ยวและเป็นคำในนามวลี เช่น
วันแม่ 'วันที่กำหนดขึ้นเพื่อให้เกียรติแม่'
แม่ยาย 'แม่ของเมีย'
แม่ไก่ 'ไก่ที่มีลูก'
แม่หมู 'หมูที่มีลูก'

ความหมายที่ว่า ‘มนุษย์หรือสัตว์ผู้ให้กำเนิดลูก’ ถือว่าเป็นความหมายต้นแบบของคำ เนื่องจากเป็นความหมายแรกที่ปรากฏในการนิยามความหมายในพจนานุกรมโดยทั่วไป และเป็นความหมายที่ปรากฏในความหมายอื่น ๆ ด้วย ความหมายที่เด่นได้แก่ *การมีลูก* ความหมายที่ขยายหลายความหมายจะเป็นความหมายที่ประกอบด้วย ‘ลูก’ เช่น *แม่กัญญา* *แม่แป้ง* และ *แม่น้ำ* เป็นต้น

1.2 คำว่า *แม่* ที่ถูกขยายถึง ‘มนุษย์หรือสัตว์ผู้เลี้ยงดูลูก’

คำว่า *แม่* ที่ถูกขยายถึง ‘มนุษย์หรือสัตว์ผู้เลี้ยงดูลูก’ ปรากฏในคำดังนี้

- แม่นม ‘หญิงที่ให้นมเด็กอื่นกินนมของตนแทนแม่ของเด็ก’
- แม่เลี้ยง ‘เมียของพ่อแต่ไม่ใช่แม่ตัว’
- แม่ยก ‘หญิงที่เป็นผู้อุปถัมภ์พระเอกเถาหรือนายวงดนตรีลูกทุ่ง’

คำว่า *แม่* ในข้อนี้ไม่ได้เป็นผู้ให้กำเนิดแต่เป็นผู้เลี้ยงดูหรือผู้ให้ความช่วยเหลือทางใดทางหนึ่ง การขยายความหมายในข้อนี้จัดเป็นการขยายแบบนามนัยแบบเน้นส่วนประกอบย่อยเท่านั้นเพราะแม่ต้นแบบและแม่ที่ถูกขยายอยู่ในวงความหมายเดียวกัน

1.3 คำว่า *แม่* ที่ถูกขยายถึง ‘ผู้ใหญ่เพศหญิง’

คำว่า *แม่* ที่ถูกขยายถึง ‘ผู้ใหญ่เพศหญิง’ ปรากฏในคำว่า

- แม่ร้าง ‘หญิงที่เลิกกับผัว’
- แม่ม้าย ‘หญิงที่มีผัวแล้วแต่ผัวตายหรือหย่าร้างกันไป’

คำว่า *แม่* ในข้อนี้ไม่ได้เน้นว่าเป็นผู้ให้กำเนิดแต่เป็นผู้เลี้ยงดูหรือผู้ให้ความช่วยเหลือทางใดทางหนึ่ง แต่เป็นเพียง ‘ผู้ใหญ่เพศหญิง’ การขยายความหมายในข้อนี้จัดเป็นการขยายแบบนามนัยแบบเน้นส่วนประกอบย่อยเท่านั้นเพราะแม่ต้นแบบและแม่ที่ถูกขยายอยู่ในวงความหมายเดียวกัน

1.4 คำว่า *แม่* ที่ถูกขยายถึง ‘ผู้หญิงที่มีความสามารถในเรื่องนั้น’

คำว่า *แม่* ที่ถูกขยายถึง ‘ผู้หญิงที่มีความสามารถในเรื่องนั้น’ ปรากฏในคำดังนี้

แม่เรือน	‘หญิงผู้ปกครองบ้านเรือน’
แม่บ้าน	‘ภรรยาของพ่อบ้าน หญิงผู้จัดการงานในบ้าน’
แม่แปรง	‘ช่างฟั้งที่เป็นหัวหน้าโขลง หญิงสาวแก่ที่จัดจ้าน ซึ่งเป็นหัวหน้าของหญิงสาวในหมู่’
แม่ชี	‘คำเรียกหญิงที่นุ่งขาวห่มขาว โคนคิ้วโกนผม ถือศีล 8’
แม่ मद	‘หญิงหม่อผี หญิงที่ใช้อำนาจเวทมนตร์บังคับภูตผี ให้ช่วยทำอะไรบางอย่างที่ผิดปกติธรรมดาได้ หญิงที่ทรงเจ้าเข้าผี’
แม่เล่า	‘หญิงผู้เป็นหัวหน้าช่องโสเภณี ผู้หญิงผู้เป็น หัวหน้าควบคุมดูแลเลี้ยงหญิงสาวไว้บำเรอชาย’
แม่รำ	‘หญิงจัดจ้าน’
แม่พระ	‘คำเรียกพระมารดาของพระเยซู ผู้หญิงที่มีจิตใจ เมตตาปรานีชอบช่วยเหลือผู้อื่นเป็นนิจ’

คำว่า แม่ ในข้อนี้เน้นว่าเป็น ‘ผู้หญิงที่มีความสามารถในเรื่องนั้น’
การขยายความหมายในข้อนี้จัดเป็นการขยายแบบนามนัยแบบเน้นส่วนประกอบย่อย
เท่านั้นเพราะแม่ต้นแบบและแม่ที่ถูกขยายอยู่ในวงความหมายเดียวกัน

1.5 คำว่า แม่ ที่ถูกขยายถึง ‘ผีผู้หญิงหรือเทพผู้หญิงที่มีคุณ’

คำว่า แม่ ที่ถูกขยายถึง ‘ผีผู้หญิงหรือเทพผู้หญิงที่มีคุณ’ ปรากฏใน

คำดังนี้

แม่ซ้อ	‘เทวดาหรือผีที่เชื่อกันว่าเป็นผู้ดูแลทารก, แม่วี ก็เรียก’
แม่ย่านาง	‘ผีผู้หญิงประจำรักษาเรือ’
แม่วี	‘คอกจับช้างขนาดเล็ก; แม่ซ้อ’
แม่โพสพ	‘เทพธิดาประจำข้าว เจ้าแม่แห่งข้าว’
แม่พระธรณี	‘เทพธิดาประจำแผ่นดิน, เจ้าแม่แห่งแผ่นดิน’

คำว่า *แม่* ในข้อนี้เน้นว่าเป็น ผู้หญิงหรือเทพผู้หญิงที่มีคุณในด้านการปกป้องและให้คุณด้านอาหารและที่อยู่ ข้อนี้จัดเป็นการขยายความหมายด้วยกระบวนการอุปลักษณ์เพราะคำว่า *แม่* และคำว่า *ผี* อยู่คนละวงความหมาย พาหนะคือ *แม่* ถูกเชื่อมโยงกับเป้าหมายคือ *ผี*หรือเทพเพศหญิงที่ให้การปกป้องเด็กเรื่องที่อยู่และดูแลอาหารการกิน

1.6 คำว่า *แม่* ที่ถูกขยายถึง ‘หัวหน้า’

คำว่า *แม่* ที่ถูกขยายถึง ‘หัวหน้า’ ปรากฏในคำดังนี้

แม่ทัพ ‘นายทัพ ผู้ทำหน้าที่คุมกองทัพ เช่น แม่ทัพบก แม่ทัพอากาศ แม่ทัพเรือ แม่ทัพภาค’

แม่กอง ‘ผู้เป็นนายกองหัวหน้างาน เช่น แม่กองทำปราสาท พระเทพบิดร แม่กองทำประตูประดับมุก’

แม่งาน ‘หัวหน้าผู้รับผิดชอบในงานบางอย่าง เช่น เขาเป็นแม่งานในการจัดเลี้ยงแขกที่มาในงาน’

แม่หนัก ‘ช่างพังเป็นหัวหน้าโหลง’

แม่เป้ง ‘ชื่อมดแดงตัวเมียที่มีปีก’

คำว่า *แม่* ในข้อนี้ มีการเปรียบ *หัวหน้า* กับ *แม่* จึงจัดเป็นการขยายความหมายด้วยกระบวนการแบบอุปลักษณ์ คำว่า *หัวหน้า* ในภาษาไทยเป็นคำตรงข้ามกับ *ลูกน้อง* คำว่า *ลูกน้อง* หมายถึงผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา *หัวหน้า* จึงเปรียบได้กับ *แม่* ของผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา

1.7 คำว่า *แม่* ที่ถูกขยายถึง ‘ใหญ่’

คำว่า *แม่* ที่ถูกขยายถึง ‘ใหญ่’ ปรากฏในคำดังนี้

แม่น้ำ ‘ลำน้ำใหญ่ซึ่งเป็นที่รวมของลำธารทั้งปวง’

แม่เบี้ย ‘พังพานงู (ใช้แกงเห่าและงูจงอาง) เช่น งูเห่าแผ่แม่เบี้ย’

แม่กระแซง ‘พลาสติกแห่งชนิดใหญ่’

คำว่า *แม่* ในข้อนี้ มีการเปรียบกับพังพานคล้ายเบี้ยที่มีขนาดใหญ่ และแม่น้ำที่มีขนาดใหญ่ จึงเป็นการขยายความหมายด้วยกระบวนการแบบอุปลักษณ์ แม่ที่มีลูกจะมีตัวขนาดใหญ่ขึ้นจึงถูกเชื่อมโยงกับคำว่า *ใหญ่*

- 1.8 คำว่า *แม่* ที่ถูกขยายถึง 'ต้นแบบหรือตัวหลัก'
คำว่า *แม่* ที่ถูกขยายถึง 'ต้นแบบหรือตัวหลัก' ปรากฏในคำดังนี้
- | | |
|----------|--|
| แม่ไม้ | 'ทำรำและทำต่อสู้อย่างที่เป็นหลักในวิชากระบี่กระบองหรือมวย' |
| แม่เพลง | 'หญิงที่เป็นต้นบทหรือหัวหน้าวงเพลงพื้นบ้าน เช่น เพลงฉ่อย เพลงเกี่ยวข้าว เพลงเรือ' |
| แม่คู่ | 'นักสวดผู้ขึ้นต้นบท' |
| แม่บท | 'หัวข้อใหญ่ เช่น ยกบาลีขึ้นมาเป็นแม่บท หลัก เช่น โครงการแม่บท' |
| แม่สี | 'กลุ่มสีซึ่งสามารถผสมออกมาเป็นสีอื่น ๆ ได้ทุกสี มี สี คือ แดง เขียว เหลือง ดำ ขาว เรียกว่า เบญจรงค์' |
| แม่พิมพ์ | 'สิ่งที่เป็นต้นแบบ เช่น แม่พิมพ์ตัวหนังสือ' |
| แม่ท่า | 'แม่บท ท่าที่เป็นหลักของการรำ' |
| แม่ลาย | 'ลายตอนที่ประธานมีซ้ำ ๆ กันเป็นแถวไป' |
| แม่เตาไฟ | 'ไม้สี่เหลี่ยมที่เป็นกรอบกรุดินสำหรับวางก้อนเล้าเกียง หรือเตาวง' |
| แม่กระได | 'ไม้ยาวสองอันที่ขนาบสำหรับสอดใส่หรือตีลูกบันได' |
| แม่ฝา | 'ไม้กรอบประกบฝาเรือนฝากระดานทั้งสี่ด้าน' |
| แม่แคร่ | 'กรอบไม้หรือไม้ไผ่ประกบแคร่ทั้งสี่ด้าน' |

คำว่า *แม่* ในข้อนี้ มีการเปรียบ *ต้นแบบ* กับ *แม่* จึงจัดเป็นการขยายความหมายด้วยกระบวนการแบบอุปลักษณ์ เพราะเป็นคำที่อยู่คนละวงความหมาย แต่ถูกเชื่อมโยงกันเพราะ *แม่* โดยปกติจะเป็นผู้ที่เป็ต้นแบบคนแรกให้ลูกเสมอ

1.9 คำว่า *แม่* ที่ถูกขยายถึง 'แข็งแกร่ง'

คำว่า *แม่* ที่ถูกขยายถึง 'แข็งแกร่ง' ปรากฏในคำดังนี้

แม่เหล็ก ‘แร่หรือโลหะที่มีสมบัติดูดเหล็กได้’
แม่แรง ‘เครื่องสำหรับติดตั้งหรือยกของหนัก’
แม่ปะ ‘ชื่อเรือขุดชนิดหนึ่งคล้ายเรือชะล่า แต่มีขนาดใหญ่
และยาวกว่า ท้ายต่อไม้ ยกงอนสูงชันคล้าย
หางแมงป่อง มักใช้ถ่อ, หางแมงป่อง ก็เรียก’

คำว่า แม่ ในข้อนี้ มีการเปรียบ *อุปกรณ์* กับ แม่ จึงจัดเป็นการขยาย
ความหมายด้วยกระบวนการแบบอุปลักษณะ เพราะเป็นคำที่อยู่คนละวงความหมาย
และเป็นการขยายความหมายแบบห่วงโซ่ (chain network) จากความหมาย ‘หัวหน้า’
ซึ่งตามปกติ ผู้ที่จะเป็นหัวหน้าได้จะต้องมีความแข็งแกร่งด้วย

1.10 คำว่า แม่ ที่ถูกขยายถึง ‘สิ่งที่มีลูก’

คำว่า แม่ ที่ถูกขยายถึง ‘สิ่งที่มีลูก’ ปรากฏในคำดังนี้

แม่กุกุญแจ ‘ลูกกุกุญแจที่ไขตัวกุกุญแจชนิดเดียวกันได้ทั่วไป;
ตัวกุกุญแจ คือ เครื่องลั่นประตู หรือหีบ, มีลูกกุกุญแจ
สำหรับไข’

แม่หินบด ‘แท่งหินสีเหลี่ยมผืนผ้า มีร่องด้านข้างโดยรอบ
สำหรับบดยา, คู่กับลูกหินบด’

คำว่า แม่ ในข้อนี้ มีการเปรียบ *อุปกรณ์* กับ แม่ จึงจัดเป็นการขยาย
ความหมายด้วยกระบวนการแบบอุปลักษณะ เพราะเป็นคำที่อยู่คนละวงความหมาย
แต่ถูกเชื่อมโยงกันเพราะทั้ง *อุปกรณ์* กับ แม่ ต่างก็มี ลูก

2. การขยายความหมายของคำว่า แม่ ในภาษาลาว

ภาษาลาวมีความหมายต้นแบบ และมีการขยายความหมายของคำว่า
แม่ รวมเป็น 8 ความหมาย ดังนี้

2.1 คำว่า แม่ ในความหมายต้นแบบ ‘มนุษย์หรือสัตว์ผู้ให้กำเนิดลูก’

คำว่า แม่ ที่มีความหมายว่า ‘มนุษย์หรือสัตว์ผู้ให้กำเนิดลูก’ ถือว่า
เป็นความหมายต้นแบบของคำนี้ ปรากฏในคำดังนี้

แม่แจ็ก ‘แม่ของเมีย’

แม่ดອງ ‘แม่ของคู่ฟัวเมีย’

แม่ไก่ ‘แม่ไก่’

ความหมายที่ว่า ‘มนุษย์หรือสัตว์ผู้ให้กำเนิดลูก’ ถือว่าเป็นความหมายต้นแบบของคำ เนื่องจากเป็นความหมายแรกที่ปรากฏในการนิยามความหมายในพจนานุกรมลาว ผู้ให้นิยามจะนึกถึงความหมายนี้เป็นความหมายแรก

2.2 คำว่า แม่ ที่ถูกขยายถึง ‘มนุษย์หรือสัตว์ผู้เลี้ยงดูลูก’

คำว่า แม่ ที่ถูกขยายถึง ‘มนุษย์หรือสัตว์ผู้เลี้ยงดูลูก’ ปรากฏในคำ

ดังนี้

แม่รัท ‘แม่อุปถัมภ์’

แม่บิหม ‘แม่นม’

คำว่า แม่ ในข้อนี้ไม่ได้เป็นผู้ให้กำเนิดแต่เป็นผู้เลี้ยงดูหรือผู้ให้ความช่วยเหลือทางใดทางหนึ่ง การขยายความหมายในข้อนี้จัดเป็นการขยายแบบนามนัยแบบเน้นส่วนประกอบย่อยเท่านั้น เพราะแม่ต้นแบบและแม่ที่ถูกขยายอยู่ในวงความหมายเดียวกัน

2.3 คำว่า แม่ ที่ถูกขยายถึง ‘ผู้ใหญ่เพศหญิง’

คำว่า แม่ ที่ถูกขยายถึง ‘ผู้ใหญ่เพศหญิง’ ปรากฏในคำดังนี้

แม่รัจ ‘หญิงที่หย่าร้าง’

แม่ข้มาย ‘หญิงที่เป็นหม้าย’

คำว่า แม่ ในข้อนี้เน้นว่าเป็นเพียง ‘มนุษย์ผู้ใหญ่’ การขยายความหมายในข้อนี้จัดเป็นการขยายแบบนามนัยแบบเน้นส่วนประกอบย่อยเท่านั้น เพราะแม่ต้นแบบและแม่ที่ถูกขยายอยู่ในวงความหมายเดียวกัน

2.4 คำว่า แม่ ที่ถูกขยายถึง ‘ผู้มีความสามารถในเรื่องนั้น’

คำว่า แม่ ที่ถูกขยายถึง ‘ผู้มีความสามารถในเรื่องนั้น’ ปรากฏในคำ

ดังนี้

แม่ถ้ำ ‘แม่ค้า’

แม่ถั่ว ‘แม่ครัว’

แม่ลื้อ ‘แม่สื่อ’

แม่เรือน ‘แม่บ้าน’

แม่ຂາວ ‘แม่ชี’

แม่มีด	‘แม่มีด’
แม่มี้อน	‘แม่มีด’
แม่แฝด	‘หมอเสน่ห์ห้ำยาแฝด’
แม่ตำแย	‘หมอต่าแย’
แม่จ้ำจ	‘โสเกณี’
แม่ถ้ำธาจ	‘โสเกณี’

คำว่า แม่ ในข้อนี้เน้นว่าเป็น ‘ผู้หญิงที่มีความสามารถในเรื่องนั้น’ การขยายความหมายในข้อนี้จัดเป็นการขยายแบบนามนัยแบบเน้นส่วนประกอบย่อยเท่านั้นเพราะแม่ต้นแบบและแม่ที่ถูกขยายอยู่ในวงความหมายเดียวกัน

2.5 คำว่า แม่ ที่ถูกขยายถึง ‘หัวหน้า’

คำว่า แม่ ที่ถูกขยายถึง ‘หัวหน้า’ ปรากฏในคำดังนี้

แม่เป้ง	‘แม่เป้ง’
แม่ตำแย	‘ช่างพังหัวหน้าโหลง’
แม่บอนเว้น	‘ตัวต่อใหญ่’
แม่เมือง	‘แม่เมือง’
แม่ซั้บ	‘แม่ทัพ’
แม่ทอจ	‘แม่กอง’

คำว่า แม่ ในข้อนี้ มีการเปรียบ หัวหน้า กับ แม่ จึงจัดเป็นการขยายความหมายด้วยกระบวนการแบบอุปลักษณ์ เนื่องจาก แม่ เป็นผู้บังคับบัญชาคนแรก ของลูก

2.6 คำว่า แม่ ที่ถูกขยายถึง ‘ใหญ่’

คำว่า แม่ ที่ถูกขยายถึง ‘ใหญ่’ ปรากฏในคำดังนี้

แม่น้ำ	‘สายน้ำใหญ่’
แม่ถึก	‘ครกใหญ่’
แม่ขาด	‘โอง่ดินใส่น้ำ’

คำว่า แม่ ในข้อนี้ มีการเปรียบกับครกที่มีขนาดใหญ่ และแม่น้ำที่มีขนาดใหญ่ จึงเป็นการขยายความหมายด้วยกระบวนการแบบอุปลักษณ์ เนื่องจาก แม่ ที่มีลูกจะมีตัวขนาดใหญ่ขึ้นจึงถูกเชื่อมโยงกับคำว่า ใหญ่

- 2.7 คำว่า *แม่* ที่ถูกขยายถึง 'ต้นแบบหรือตัวหลัก'
คำว่า *แม่* ที่ถูกขยายถึง 'ต้นแบบหรือตัวหลัก' ปรากฏในคำดังนี้
- | | |
|-----------|------------------|
| แม่ขี้ม | 'แม่พิมพ์' |
| แม่จ๋ับไต | 'แม่กระโต' |
| แม่แฉ้ | 'คนไม่พินเรื่อน' |
| แม่ถิไซ | 'แม่เตาไฟ' |

คำว่า *แม่* ในข้อนี้มีการขยายคล้ายภาษาไทยโดยมีการเปรียบ *ต้นแบบ* กับ *แม่* ซึ่งจัดเป็นการขยายความหมายด้วยกระบวนการแบบอุปลักษณ์ เพราะเป็นคำที่อยู่คนละวงความหมาย แต่ถูกเชื่อมโยงกันเพราะ *แม่* โดยปกติจะเป็นผู้ที่เป็ต้นแบบคนแรกให้ลูกเสมอ

- 2.8 คำว่า *แม่* ที่ถูกขยายถึง 'แข็งแกร่ง'
คำว่า *แม่* ที่ถูกขยายถึง 'แข็งแกร่ง' ปรากฏในคำดังนี้
- | | |
|--------|----------|
| แม่แฉง | 'แม่แรง' |
|--------|----------|

คำว่า *แม่* ในข้อนี้มีการขยายคล้ายภาษาไทยโดยมีการเปรียบ *อุปกรณ์* กับ *แม่* ซึ่งจัดเป็นการขยายความหมายด้วยกระบวนการแบบอุปลักษณ์ เพราะเป็นคำที่อยู่คนละวงความหมาย และเป็นการขยายความหมายแบบห่วงโซ่จากความหมาย *หัวหน้า* ซึ่งตามปกติ ผู้ที่จะเป็นหัวหน้าได้จะต้องมีความแข็งแกร่งด้วย

3. การขยายความหมายของคำว่า *แม่* ในภาษาจีน

คำว่า *แม่* ในภาษาจีนเขียนเป็น 母 อ่านว่า หมู่ มีความหมายต้นแบบ และมีการขยายความหมายของคำ รวมเป็น 7 ความหมาย ดังนี้

- 3.1 คำว่า *แม่* ในความหมายต้นแบบ 'มนุษย์หรือสัตว์ผู้ให้กำเนิดลูก'

คำว่า *แม่* ที่มีความหมายว่า 'มนุษย์หรือสัตว์ผู้ให้กำเนิดลูก' ถือว่าเป็นความหมายต้นแบบของคำนี้ ปรากฏในคำดังนี้

母亲	แม่-สายเลือด	'แม่'
外祖母	บรรพบุรุษ-แม่	'ยาย'
母鸡	แม่-ไก่	'แม่ไก่'
母本	แม่-ราก	'แม่พันธุ์'

3.4 คำว่า แม่ ที่ถูกขยายถึง 'หัวหน้า'

คำว่า แม่ ที่ถูกขยายถึง 'หัวหน้า' ปรากฏในคำดังนี้

母蜂 แม่-ผึ้ง 'ผึ้งนางพญา'

คำว่า แม่ ในข้อนี้ มีการเปรียบ หัวหน้า กับ แม่ จึงจัดเป็นการขยาย

ความหมายด้วยกระบวนการแบบอุปลักษณ์ เนื่องจาก แม่ เป็นผู้บังคับบัญชาคนแรก
ของลูก

3.5 คำว่า แม่ ที่ถูกขยายถึง 'ต้นแบบหรือตัวหลัก'

คำว่า แม่ ที่ถูกขยายถึง 'ต้นแบบหรือตัวหลัก' ปรากฏในคำดังนี้

母带 แม่-เทป 'มาสเตอร์เทป'

母线 แม่-เส้น 'สายเมนไฟฟ้า'

母钟 แม่-นาฬิกา 'นาฬิกาตัวหลัก'

母法 แม่-กฎหมาย 'กฎหมายแม่หรือรัฐธรรมนูญ'

母质 แม่-มูลสาร 'สารตั้งต้น'

母畜 แม่-ปศุสัตว์ 'แม่พันธุ์'

母亲河 แม่-สายน้ำ 'แม่น้ำหลัก'

母树 แม่-ต้นไม้ 'แม่พันธุ์'

母株 แม่-ราก 'แม่พันธุ์'

母公司 แม่-บริษัท 'บริษัทแม่'

母金 แม่-เงิน 'เงินทุนหรือเงินต้น'

母校 แม่-โรงเรียน 'โรงเรียนเดิม'

母音 แม่-เสียง 'เสียงสระ'

母语 แม่-ภาษา 'ภาษาแม่'

声母 เสียง-แม่ 'เสียงพยัญชนะ'

字母 อักษร-แม่ 'อักษร'

分母 แบ่ง-แม่ 'ตัวหาร'

คำว่า แม่ ในข้อนี้มีการขยายคล้ายภาษาไทยและภาษาลาวโดยมีการเปรียบเทียบ ต้นแบบ กับ แม่ ซึ่งจัดเป็นการขยายความหมายด้วยกระบวนการแบบอุปลักษณ์ เพราะเป็นคำที่อยู่คนละวงความหมาย แต่ถูกเชื่อมโยงกันเพราะ แม่ โดยปกติจะเป็นผู้ที่เป็นต้นแบบคนแรกให้ลูกเสมอ

3.6 คำว่า แม่ ที่ถูกขยายถึง ‘สิ่งที่มีอวัยวะคล้ายเพศหญิง’

คำว่า แม่ ที่ถูกขยายถึง ‘สิ่งที่มีอวัยวะคล้ายเพศหญิง’ ปรากฏในคำ
ดังนี้

螺母 หอยหรือลักษณะคล้ายกันหอย-แม่ ‘น็อตตัวเมีย’

คำว่า แม่ ในข้อนี้ มีการเปรียบเทียบ *อุปกรณ์* กับ แม่ จึงจัดเป็นการขยายความหมายด้วยกระบวนการแบบอุปลักษณ์ เพราะเป็นคำที่อยู่คนละวงความหมาย แต่ถูกเชื่อมโยงกันเพราะเป็นสิ่งที่มีความคล้ายเพศหญิง

3.7 คำว่า แม่ ที่ถูกขยายถึง ‘สิ่งในธรรมชาติ’

คำว่า แม่ ที่ถูกขยายถึง ‘สิ่งในธรรมชาติ’ ปรากฏในคำดังนี้

水母 น้ำ-แม่ ‘แมงกะพรุน’

云母 เมฆ-แม่ ‘แร่ไมก้า’

คำว่า แม่ ในข้อนี้ มีการเปรียบเทียบ *สิ่งในธรรมชาติ* กับ แม่ จึงจัดเป็นการขยายความหมายด้วยกระบวนการแบบอุปลักษณ์ เพราะเป็นคำที่อยู่คนละวงความหมาย แต่ถูกเชื่อมโยงกันเพราะเจ้าของภาษามองว่าสิ่งนั้นเป็น แม่ ในธรรมชาติ

4. การเปรียบเทียบความหมายของคำว่า แม่ ระหว่างภาษาไทย ภาษาลาว และภาษาจีน

ความหมายต้นแบบของคำว่า แม่ ได้ถูกขยายออกเป็น 10 ความหมาย ในภาษาไทย 8 ความหมายในภาษาลาวและ 7 ความหมายในภาษาจีน รวมความหมายของคำว่า แม่ ที่มีในภาษาไทย ภาษาลาวและภาษาจีน มีทั้งหมด 12 ความหมาย สามารถแสดงตัวอย่างดังในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การเปรียบเทียบความหมายของคำว่า *แม่* ที่มีร่วมกันและต่างกันในภาษาไทย ลาว และจีน

ลำดับ	ความหมาย	ไทย	ลาว	จีน
1	ผู้ให้กำเนิดลูก	แม่ไก่	แม่ไก่	แม่ไก่
2	ผู้เลี้ยงดูลูก	แม่เลี้ยง	แม่เลี้ยง	แม่เลี้ยง
3	ผู้ใหญ่เพศหญิง	แม่ยาย	แม่ยาย	น้องสาวแม่
4	ผู้มีความสามารถ	แม่บ้าน	แม่บ้าน	- -
5	ผีผู้มีคุณ	แม่ย่านาง	- -	- -
6	ใหญ่	แม่น้ำ	แม่น้ำ	แม่น้ำ
7	หัวหน้า	แม่ทัพ	แม่ทัพ	ผ้ฉนางพญา
8	ต้นแบบ	แม่พิมพ์	แม่พิมพ์	แม่พิมพ์
9	แข็งแกร่ง	แม่แรง	แม่แรง	- -
10	สิ่งที่มีลูก	แม่กูดแจ	- -	- -
11	สิ่งที่คล้ายเพศหญิง	- -	- -	น้อตตัวเมีย
12	สิ่งในธรรมชาติ	- -	- -	แมงกะพรุน

เมื่อพิจารณาจำนวนความหมายของคำว่า *แม่* ในภาษาไทย ภาษาลาวและภาษาจีน พบว่า ความหมายของคำว่า *แม่* ในภาษาไทยมีจำนวน 10 ความหมาย จึงมากกว่าภาษาลาวซึ่งมี 8 ความหมายและภาษาจีนมี 7 ความหมาย เมื่อพิจารณาในแง่ของการเป็นความหมายร่วมกัน สามารถพิจารณาได้ใน 3 ลักษณะ ได้แก่ เป็นความหมายร่วมกันทั้ง 3 ภาษา เป็นความหมายร่วมกัน 2 ภาษา และเป็นความหมายนั้นเพียงภาษาเดียว ผลการศึกษาสามารถกล่าวได้ว่า ความหมายส่วนใหญ่ (6 ความหมาย) เป็นความหมายร่วมกันทั้ง 3 ภาษา ได้แก่ ‘ผู้ให้กำเนิดลูก’ ‘ผู้เลี้ยงดูลูก’ ‘ผู้ใหญ่เพศหญิง’ ‘ใหญ่’ ‘หัวหน้า’ และ ‘ต้นแบบ’ ส่วนความหมายที่ปรากฏในภาษาเดียวนั้น ภาษาไทยมีเพียง 2 ความหมาย ภาษาลาวและภาษาจีนมีเพียงภาษาละ 1 ความหมายเท่านั้น ได้แก่ ความหมายที่ 5, 10, 11 และความหมายที่ 12

สรุปและอภิปราย

การวิจัยนี้เกิดจากข้อสังเกตเบื้องต้นของผู้เขียนที่ได้สังเกตว่า ความหมายของคำว่า แม่ ในภาษาไทย บางความหมายเป็นความหมายร่วมกับภาษาจีน เช่น ‘สายน้ำที่มีขนาดใหญ่’ มีการเปรียบเทียบกับคำว่า แม่ คล้ายกับภาษาไทย บางความหมายเป็นความหมายร่วมกันทั้งภาษาไทย ภาษาลาว และภาษาจีน เช่น ‘ผู้เป็นหัวหน้า’ มีการเปรียบเทียบกับคำว่า แม่ ด้วยข้อสังเกตในเบื้องต้นนี้จึงทำให้ผู้เขียนดำเนินการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมจากพจนานุกรมและผู้บอกภาษา นำข้อมูลมาวิเคราะห์ ด้วยแนวคิดและทฤษฎีทางอรรถศาสตร์ปริชาน ผลการวิจัยพบว่า

ความหมายของคำว่า แม่ ได้ถูกขยายออกในภาษาไทยเป็น 10 ความหมาย ความหมายของคำว่า แม่ ในภาษาลาวได้ถูกขยายออกเป็น 8 ความหมายและ ความหมายของคำว่า แม่ ในภาษาจีนได้ถูกขยายออกเป็น 7 ความหมาย รวมความหมายของคำว่า แม่ ที่มีในภาษาไทย ภาษาลาวและภาษาจีน มีทั้งหมด 12 ความหมาย

กระบวนการขยายความหมายมี 2 กระบวนการ ได้แก่ กระบวนการอุปลักษณ์ และกระบวนการนามนัย เมื่อเปรียบเทียบความหมายของคำว่า แม่ ในสามภาษานี้แล้วพบว่า ความหมายส่วนใหญ่ เป็นความหมายร่วมกันทั้ง 3 ภาษา ซึ่งมีมากถึง 6 ความหมาย

ผลการศึกษาความหมายของคำว่า แม่ ในบทความนี้แสดงให้เห็นว่าผู้พูดภาษาไทย ภาษาลาว และภาษาจีนมีมิติทัศน์เกี่ยวกับ แม่ ในระบบปริชานคล้ายคลึงกัน

ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยนี้สามารถนำไปใช้ประกอบในการศึกษาสถานภาพและบทบาทของแม่ในครอบครัวของไทย ลาว และจีนในเชิงสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาได้ อีกทั้งสามารถนำไปศึกษาเปรียบเทียบกับคำว่า แม่ ในภาษาอื่น ๆ ของเอเชียได้

เอกสารอ้างอิง

กาจบัณฑิต วงษ์ศรี. (2547). *เครือข่ายความหมายของคำว่า ‘ออก’ ในภาษาไทย: การศึกษาแนว อรรถศาสตร์ปริชาน* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท).
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

- ทองคำ อ่อนมะนีสอน. (2008). *วจนานุกรมภาษาลาว (พิมพ์ครั้งที่ 2)*. เวียงจันทน์: หอสมุดแห่งชาติ.
- นันทนา วงษ์ไทย. (2562). *อรรถศาสตร์ปริชานเบื้องต้น*. กรุงเทพฯ: บริษัทเวิร์คคอลล
พริ้นท์จำกัด.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2544 (พิมพ์ครั้งที่ 2)*. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- สมพาวัน แก้วบุตตา. (2563, 10 มีนาคม). อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาลาว คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม (บทสัมภาษณ์).
- สมเพ็ดแสงจัน. (2563, 10 มีนาคม). อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาลาว คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม (บทสัมภาษณ์).
- สำนักพิมพ์พจนานุกรมจีน. (2007). *พจนานุกรมภาษาจีนเล่มใหญ่*. ปักกิ่ง: สำนักพิมพ์พจนานุกรมจีน.
- โสรัจ เรื่องมณี. (2553). *ความหมายของคำว่า duoc 'ได้' ในภาษาเวียดนาม: การศึกษาตามแนวภาษาศาสตร์ปริชาน (วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต)*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- หยุด ฟ่าง. (2563, 16 มีนาคม). อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาจีน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม (บทสัมภาษณ์).
- หลิว ซ่ายลี่. (2563, 16 มีนาคม). อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญ สถาบันขงจื้อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม (บทสัมภาษณ์).
- Riemer, N. (2005). *The Semantic of Polysemy: Reading Meaning in English and Warlpiri*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Tyler, A. & C. Evans. (2003). *The Semantic of English Preposition: Spatial Scenes, Embodied Meaning and Cognition*. Cambridge: Cambridge University Press.